

(İstanbul 1933); *Kokain* (İstanbul 1933); *Üvey Ana* (Ankara 1933); *Üç Kızın Hikâyesi* (İstanbul 1933); *Aşkın Temizi* (İstanbul 1937); *Çapraz Delikanlı* (İstanbul 1938); *Zekeriya Sofrası* (İstanbul 1938); *Mezar Kazıcıları* (İstanbul 1939); *Giderayak* (İstanbul 1939); *Yayla Kızı* (İstanbul 1940); *Türk Duygusu* (mensure/kısa yazı, Ankara 1941); *Bebek* (İstanbul 1941); *Bir Şöförün Gizli Defteri* (İstanbul 1943); *Sansaros* (İstanbul 1945); *Eğer Aşk* (İstanbul 1946); *Bir Kızın Masalı* (İstanbul 1954). **Çocuk Kitapları:** *Gazi'nin Gizli Ordusu* (İstanbul 1930); *Demirelin Hikâyeleri* (İstanbul 1930); *Meçhul Asker* (İstanbul 1930); *Köy Muallimi* (piyes, Ankara 1932); *Yılmazların İkizleri* (piyes, Ankara 1932).

Bunlardan *İki Süngü Arasında* ve *Bir Şöförün Gizli Defteri* adlı eserleri filme alınmıştır. Eserlerinin geniş bir listesini Ferit Ragıp Tuncor, *Yeni Defne*'de (s. 8-9) ve Abide Doğan, *Aka Gündüz* adlı eserinde (s. 184-187) vermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

S. Nüzhet Ergun, *Aka Gündüz, Hayatı, Eserleri*, İstanbul 1937; a.m.f., *Türk Şairleri*, I, 387-394; Murat Uraz, *Akagündüz-Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinden Parçalar*, İstanbul 1938; İsmail Habib [Sevük], *Tanzimat'tan Beri Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1943, s. 484; Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Aka Gündüz*, İstanbul 1959; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 850; Akyüz, *Modern Türk Edebiyatı*, s. 171, 174, 182-183, 233; Abide Doğan, *Aka Gündüz*, Ankara 1989; Ferit Ragıp Tuncor, "Aka Gündüz (Enis Avni) 1885-1958", *Yeni Defne*, II/20, İstanbul 1983, s. 3-9; "Aka Gündüz", *TDEA*, I, 83-84.

SEMA UĞURCAN

AKABE

(القبّة)

Allah'a giden yolda
sâlikin önüne çıkan
aşılması güç engelleri ifade etmek için
kullanılan bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "sarp yol, dağdaki aşılması zor dik geçit" anlamına gelen **akabe**, Kur'an-ı Kerim'de mecazi olarak köle âzat etmek, bir yetim veya yoksulu doyurmak; mümin, sabırlı ve haktan yana kimselerden olmak gibi faziletler için kullanılmıştır (bk. el-Beled 90/11-14). Kur'an insanı, kendisine birçok nimetler verilmiş olmasına rağmen, neticesi hayır olan bu sarp ve dik yokuşu tırmanarak faziletler kazanma çabasını göstermediği için kinamıştır.

Mutasavvıflar Kur'an'da geçen akabe kelimesini, "maksada ulaşmak için aşılmaması, yok edilmesi gereken tabii engeller ve nefsanî bağlar" olarak yorumlamışlardır. İbrâhim b. Edhem, bir kimsenin sâlih kişiler derecesine çıkabilmesi için refah, izzet, rahatlık, uyku, zenginlik, tamah kapılarını kapatıp sıkıntı, zillet, cehd, uykusuzluk, fakirlik, ölüme hazırlık kapılarını açmaktan ibaret olan "altı akabe"yi aşması gerektiğini söyler. İbnü'l-Arabî'ye göre süfi ile muradı olan hak arasında sarp ve dik bir yokuş vardır. O, tabiat itibarıyla bu yokuşun alt tarafındadır. Zirveye çıkmak için bu dik yokuşun aşılması gerekir. Tepe noktasına çıkılıp öte tarafına bakılınca artık bir daha geri dönülemez; çünkü dönülmesi imkânsız bir noktaya ulaşılmıştır. Süfiilerin, "Dönen yoldan döner, eren dönmeyiz" sözü bu makam için söylenmiştir. Bu tepe noktası "işrâf" ve "rttlâ" makamıdır.

Halvetiyye tarikatında nefsin emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziyye, marziyye ve kâmile sıfatları onun akabeleri kabul edilir. Bu yedi akabe lâilâhe illallah, Allah, hû, hak, hay, kayyûm, kahlhâr zikriyle aşılır ve her akabe safhasında bir nur tecelli eder. Bu nurlar sırasıyla şöyledir: Mavi, sarı, kırmızı, siyah, yeşil, beyaz ve renksiz.

"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz" (el-Fâtiha 1/5) âyetinde, "Yalnız sana ibadet ederiz" şeriat "Yalnız senden yardım dileriz" hakikate işaret eder. Şeriat, "faydalı ilim" ve "ihlâslı amel" akabeleri geçilerek ulaşılır. "Yalnız sana ibadet ederiz"deki akabeleri geçmek için, çocuğu sütten keser gibi organları şeriatı aykırı işlerden, nefsi kötü alışkanlıklardan, sırrı tabiatın bulanıklığından, akli vehim ve hayalden, ruhu mâsivâdan arındırmak gerekir. Hakikate ise yedi akabe geçilerek ulaşılır: Birinci akabeden ihlâslı niyet, ikincisinden hikmet, üçüncüsünden ledünnî bilgiler, dördüncüsünden meleküttaki münâcâtlar, beşincisinden kurbîyet makamındaki nurlar, altıncısından sevgi halindeki müşahedenin ışıkları görünür. Yedinci akabeyi aşanlar kutsiyet gülistanına konarlar. Burası fenâ ve mahv makamıdır. Bazı kaynaklarda ilim, tövbe, alâik (dünya, nefis, şeytan), avâzır (rızk, tehlike, kazâ, musibet), bâis (havf-recâ), kâdih (ucb-riya), hamd ve şükürden ibaret yedi akabeden söz edilir.

Akabeler, Gazzâlî'nin *Risâletü'l-ğayr*'ından sonra Attâr'ın *Mantıku'l-ğayr*'ında

oldukça geniş ve edebî bir üslûpla işlenmiştir. Ancak Attâr akabe yerine vâdî terimini kullanmıştır. Ona göre Allah'a vâsıl olmak, ancak son derece zor ve tehlikeli olan aşk, mârifet, istiğnâ, tevhid, hayret, fakr ve fenâ vadileri aşıldıktan sonra mümkündür. Sâlikin sadece Allah'ı görmesi ve mâsivâyı görmemesi makamına cem' adı verilir. Bu hal den sonra fark-ı sâni denilen ve yaratıcıyı yaratıcı, yaratılmışı da yaratılmış olarak görme ve ikisini birbirinden ayırma hali gelir. En değerli ve en yüce hal budur. Ancak fark-ı sâniye ulaşmaya genellikle cem' hali engel olduğundan buna akabetü'l-cem' denilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 38; Gazzâlî, *Risâletü'l-ğayr* (*Mecmû'âtü'r-resâ'il* içinde), Beyrut 1406/1986, s. 47-53; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, IV, 107-108; Attâr, *Mantıku'l-ğayr* (nşr. Cevad Şekür), Tahran 1962; Gümüşhânevi, *Câmi'u'l-uşûl*, İstanbul 1276, s. 76; Sâdık Vicdânî, *Tomar-Halvetiyye*, s. 35; Abdülmün'im el-Hifnî, *Mu'cemü'l-muşâlahâti's-sâfiyye*, Beyrut 1400/1980, s. 185.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

AKABE

(القبّة)

Ürdün Hâşimî Krallığı'nın
Kızıldeniz kıyısında bulunan
önemli bir liman şehri.

Akabe körfezinin kuzeydoğu köşesinde bulunan ve önceleri Eyle (Elath) adıyla anılan Akabe, Ürdün'ün denize açılan tek limanıdır. Şehir, Maan ile doğudaki Vâdilhismâ'dan gelen yolların Vâdism

